

પ્રેમયોગી

નાં

કાવ્યો.

સુભાષ વિદ્યાપીઠ - શ્રવણ

સુભાષ વિદ્યાપીઠ - શ્રવણ

સુભાષ વિદ્યાપીઠ - શ્રવણ

સુભાષ વિદ્યાપીઠ - શ્રવણ

સુભાષ વિદ્યાપીઠ - શ્રવણ

પ્રેમયોગીનાં કાવ્યો.

પતિશ્વ કર્તા :

શાસ્ત્રી જીમનરાત્ર હરિશંકર ભટ્ટ.

ગુજરાત.

બોરસદ.

પ્રકાશક.

સન ૧૯૧૩.

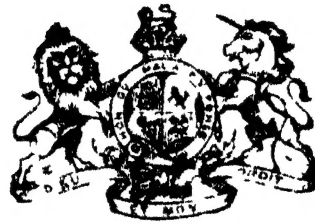
પ્રત ૫૦૦

મૂલ્ય પાંચ આના.

ગુજરાત વિધાપીઠ
૨૦૦૮ વ.વાદ
ગુજરાત સરકારી ગ્રંથાલય

૪૪૮૭

આ પુસ્તકના કર્તાએ સર્વ હક્ક રજીસ્ટર કરાવીને
સ્વાધિન રાખેલા છે.

૨૭૨૬૬.

“સત્યપ્રકાશ” મુદ્રાયત્રમાં મુદ્રાંકિત કર્તા:-

શ્રી પેમ્સાંદ નાકાલસ્યંદ તથા ડાહ્યાભાઈ શંકરાભાઈ ગાંધી.

ખાડીયા-અમદાવાદ.

રમરણાંક.

દિવ્યધામ વાસિની:—

ઘડી ઘડી યાદ આવતી માડી.

૧.

અહો ! બહાલી માડી ! તુજ ઉદરથી જન્મ ધરીને,
વિતી વેળા થોડી નવ બહુ કર્યું પાન પ્રીતિનું.
રમ્યા ને હ્યે હા ! નથી નથી વિત્યાં પંચ વરષો.
ત્યજ્યો એ સ્થિતિમાં તદપિ ન ગણું વાંક તુજનો.

૨.

ગયું માનું હિયું સહચર ગયો પ્રેમ પ્રભુનો
પ્રીતિને હિયું એ પુનરપિ મળે ના જગમહિં;
ગયું હિયું કિન્તુ જનનિપ્રતિમા છે હૃદયમાં,
ઝળકે છે તે તો ઘડી ઘડી અહો આ હૃદયમાં !

૩.

પિતાની પ્રીતિનું ઝરણુ વહિ ગયું કે નૃતનમાં
નથી ત્હેની પીડા મુજ હૃદયને સ્પર્શ કરતી;
લલ્લે તે સુખી રો' મમ જીગરથી આશિષ દઉં
નિહાળી શું માડી હૃદયપટમાં જે વસી રહી

“મધ્યાહને દવવાહિનનોષ્ઠસમયે દંદહામાનાદ્વિરે
 “કૃન્ધાન્નિર્ગતમુત્તૃષં જલમથો વીશ્યૈકરક્ષાક્ષમમ્ ।
 “પ્રેમ્ણા જીવયિતું મિથ પિવ પિબેત્યુચ્ચાર્ય મિથ્યા પિવન
 “નિર્મળાસ્યમપીતવારિ હરિણઢન્દ્ર વિપન્નં વને ॥”

અર્થ.

મધ્યાહનકાળ થયો છે અને એ તાપની વેળાએ પરિત દવના અગ્નિથી ભરખડાટ બળે છે તેમાથી હરિણ હરિણીનું બેઠું મહા પ્રયત્ન નીકળી શક્યુ અને તુરાનું માયું એ બેઠું જળ આગળ આવ્યુ પણ જળ તો એકલ તાનુની રક્ષા કરી શકે એટલું હતું. આ બેમાથી આ જળ કોણે પીવું ? આણે જાણ્યું - એ જલે અને આંજી જાણ્યું કે આ જલે એમ પ્રીતિથી પોતાના જલની ઉપેક્ષા કરી અને સામાનું જલન ઈચ્છ્યુ પોતપોતાના મનમાં આમ ધારી, નર અને માદા પાણીમાં પોટું પોટું મ્હોં બાળી રહ્યા અને “તું પી, તું પી.” એમ એક બીજાને માત્ર દહેવા સાચ્યા લેવું ફળ એ થયું કે બેમાથી કોઈએ પાણી પીધુ નહિં અને પ્રેમી બેઠું— રંક હરિણનું બેઠું—વનમાં મરી ગયું.

પ્રકીર્ણ.

પ્રસ્તાવના.

માત્ર પ્રથમે પ્રસ્તાવનાની જરૂર છે ? શુ “ નાકાશી
પોથી ” નામક કાવ્ય ત્હેને માટે બસ નથી ?

“ જોને જે અભિલાષ હોય મનમાં પુરા કરો સૌ પ્રીતે ”

શુ તદ્દમાગ મનની ભિન્ન ભિન્ન અભિલાષા પરિ-
પૂર્ણ નથી થતી ?

‘ થોમાં ભાઈ ઉતાવળા નવ થશે સૌને ગમે તે અદિ ’

અ.લો મદારા સુખાલ્ય તરંગો સાથે “ મદારા
રમવાના સ્થાનમાં ” જઈએ. શુ આ સ્થળે આપને

“ વિશાંસો ” વળતો નથી ? અરે હું બાલક છું કદી આપને આ બાલ્ય
બુદ્ધિ નહિં જોઈતી હોય. અરે પાગુ આપે “ જગતની ગડમથલ ” નો ત્યાગ
કરીને કુદરતદેવીનો પ્રેમ પાલવ નથી પકડ્યો.

જુઓ આ પ્રભુિમાના રાશિરાજ આપણને નોતરે છે આંત્ર આંત્રો
ત્હેની સહે ઘડીક “ વાર્તાલાપ ” કરીએ અંરેરેરે પાગુ શી બુઝાલીની વાતો
કરવાની હતી ? માત્ર દુઃખીત હૃદયના “ રડતા રાગ ” અને તે સંગી
‘ રડનારાંની સાથે રડવાનું ’ દેશ પીટાય છે. બન્ધુઓ, માતાઓ અને
બહેની જનો નિર્માલ્ય થયા છે સ્વાલસ્તે કરી પીટાય છે. સ્વર્ગિય રાજ્ય
તેવું આ મહાન રાજ્ય છતાં આપણ મૂર્ખોઓ દુઃખમાં મડીએ છીએ પ્રભુ
પ્રભુ “ મદારી આશાઓ ” ની સુમધુરી વેદીઓ નવ પશ્ચિત ક્યારે થશે ?
પિતા હોય તો એજ “ પ્રાર્થના ” છે કે “ જન્મી પ્રભુ ભરતને ગજ-
વીજ મુકો. ”

અરે આ શું પ્રસ્તાવનાની જરૂર છે ? પછતારે તો કાઈ આડું ને અવળું
વેતરી નાંખ્યું. હશે ભાઈ હોય એમજ હોય, બાલ્ય બુદ્ધિ સ્થિર ભાગ્યેજ

હોય છે. હાથે રંગ છે. બેંડ પ્રાર્થના પાળુ છે. આ સ્વર્ગ સ્વરૂપી આય
ભૂમિની ભાવિક ઉત્તતિ હંમારાજ હાથમા છે. અને 'ગજવો ભરતે નવી
દેવી લીલા' હંમારાજ સુદરને ગજવવાની છે. પ્રમ, તુલ્ય હાલના રાજ્ય-
દેવો આપણને ખાત્રીથી સુરુદાય થશેજ. હવે રંગ

“આવું ભાઈ વળાવવા સુખી રહેો આશિષ સ્હારી સદા.”

શ્રી રામજયન્તી,
મંગળવાર.
તા. ૧૫—૪—૧૩. }

“પ્રેમયોગી.”

ઉક્તિ.

સાક્ષરોની દષ્ટિમિન્દુથી કવાયક્ષા ઉદ્ગારોની રસિકતા સ્વતઃ આપિ-
ભાવ પામે છે.

અ સિદ્ધાન્તને ધ્યાનમાં લેનારા રસિકો ! આ કાવ્ય રસની પાત્ર
વ્યવસ્થા આપનેજ અર્પણ કરું છું.

આન્દાનકડો કાવ્ય ગ્રંથ, અમારા બન્ધુ “પ્રેમયોગી”નાં, એક વર્ષમાં
રચાયેલાં કાવ્યોનો માત્ર સંગ્રહ છે છેવટ એટલુંજ કહી વિરમશું કે—

“જેના શોધક જે બને મધુરવુ હેને નહી લાગશે,

“સૌ સૌમાં પ્રભુએ ભરી અજગ્યતા તર્જુનકામું નથી.”

હનુમાન જયન્તી
રવીવાર,
૨૦—૪—૧૩ }

શાસ્ત્રી. ચી. હ. ભટ્ટ.

તા. ૬.

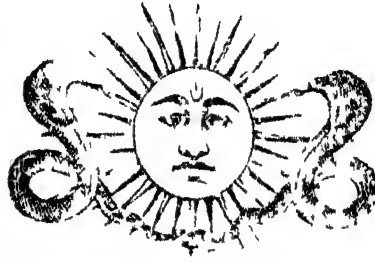
રા “પ્રભુચી”ની અમુક સ્થાય માટે તથા અન્ય બધુજનોની સ્થાય
માટે અન્તઃકરણપૂર્વક પ્રેમ પ્રદર્શિત કરીએ છીએ.

પ્રથમ પ્રયાસથી મુદ્રણ કળા આદિ ધણા દોષો રહી ગયા છે.

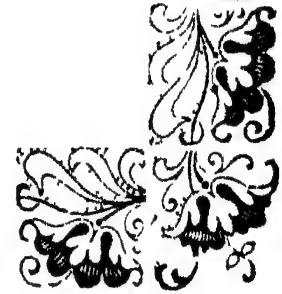
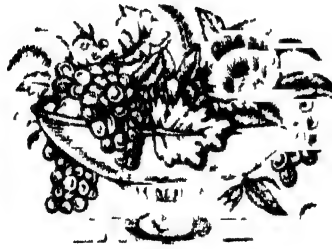
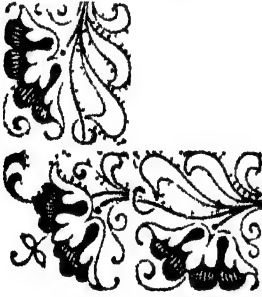
અનુક્રમણિકા.

	પાન.
અરણ્યમાં શ્રેયાર્થ દર્શન.	૫૧
આકાશી પોથી.	૩
આપણે બી વેરીએ છીએ.	૪૮
ઉપવનની અલૌકિક પ્રેમી લહરીને નિમંત્રણ.	૭
મૃણીઓ.	૪૭
ગજવો ભરતે નવી દેવી લીલા... ..	૮
” વિવેચન.	૧૦
ગંગા તેડે સુખી જોડું.	૧૬
જગતની ગડમથલ.	૧૮
જન્મી પ્રભુ ભરતને ગજવીજ મુકો.	૫૬
જાનકીની વિનંતી.	૩૫
હુઃખ ક્યાં છે ?	૨૨
દેવી જોડું	૩૬
દેવી પ્રતિમા....	૪૬
ન્હાનાં બાલુડાં માટે કુલ વાર્તા....	૨૬
પ્રસ્તાવના	૫૬
પ્રાર્થના.	૫

પ્રાર્થનાનું વિવેચન.	૬
પ્રભુ જુની વાત કહો....	૨૩
પ્રિય હસ્તાક્ષરે મહેસો પત્ર.	૧૨
પરમાત્માનો ખાગ.	૫૫
બુદ્ધબુદ્ધ અને આગી કીટો.	૪૩
ભીષ્મ પ્રતિજ્ઞા.	૪૨
મધુર સ્વપ્ન....	૩૦
મન મોટું રાખો મહારાજ,	૩૪
મસ્ત ભણુકાર.	૩૮
મહારે રમવાનું સ્થાન	૧૩
મહારી આશાઓ.	૪૦
રાત્રીમાં ડેન ગણી બચાવેલી વિધવા બાળા.	૨૪
વર્ષાઋતુમાં એક નિરાશી પાન્ય....	૩૧
વીર પૂજન.....	૨૮
શશિ સહ વાર્તાલાપ....	૧૮
સ્મરણાંક.	૬૩
સ્વાર્થમયી ન થઇએ...	૧૫

प्रेमयोगीनां काव्यो.

૧.

બની પ્રેમી યોગી ગરીબ દીલનાં દર્દ લૂછજો,
દયાના ભંડારો સહુ જગતને કાજ ખૂલજો;
પ્રીતિના પાઠો હા! પઢવી પઢવી પ્રેમ પ્રગટો,
દુઃખીના દુઃખોને મૃદુ કરવડે સ્પર્શ કરજો.

“પ્રેમયોગી”.

પ્રેમયોગીનાં ઇવ્યો.

આકાશી પોથી.

૧.

દેવી પુસ્તક કે મળ્યું પ્રભુથકી ડાંડી પીટી દેશમાં,
જેવા સૌ મળવું નિમંત્રણ સુણી પિતાતણી ચોપડી;
શ્રદ્ધાળુ જન મેદની મળી અહો જુટી અમે પોથી તે,
જેને જે અભિલાષ હોય મનમાં પૂરા કરો સૌ પ્રીતે.

૨.

ખેલું પાન ઉઘડ્યું મહિં રમકડાં બાલોતણાં જોધને,
 બચ્યાં ખૂશ થયાં હસી ઉચરતાં પોથી બહુ આ રૂપી;
 બીજને ગમતી નહિં બબડતા મૂખો લહિ મુજને,
 ચિત્રો બાલતણાં અમે નથી લહ્યાં શા કાજ આમંત્રિયા.

૩.

થોભો ભાઈ ઉતાવળા નવ થશે સૌને ગમે તે અહિં,
 બીજું ફેરવતાં વીરો અસિ સહિ મારો અને કાપજો;
 સૂણી વીર નરો વઢે ખૂશ થઈ પોથી અહો વીરલી,
 આંખા અન્ય જનો પડે તહિં ત્રીજું ખોલ્યું અમે પાનડું.

૪.

હોમો સ્વારથને તહોમો ગરીબનાં હેયાં પીવો પ્રીતથી,
 ચોથામાં વળી એમ હા અવનવું સૌને ગમે તે જડ્યું;
 જેના શોધક જે બને મધુરવું તહેને નકી લાગશે,
 સો સોમાં પ્રભુએ ભરી અજબતા તણું નકામું નથી.

પ્રાર્થના.

૧.

જ્યારા પ્રભુનું પૂજન પૂજશું પ્રેમે.

૨.

સીતા સરીખી સતી સુન્દરીઓ—
મ્હાલે આર્યોદાને.—જ્યારાં

૩.

લક્ષ્મણ જેવા બહાલા વીરા—
પ્રેમ થકી પ્રીત જોડે.—જ્યારાં

૪.

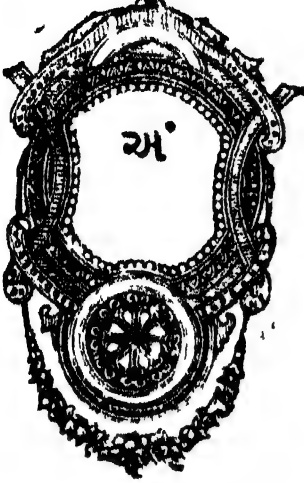
બહુ બહુ ખૂબી ગુણ ગ્રાહક થઈ—
પ્રીતથી પાસે ધરીએ—જ્યારાં

૫.

તો તો જ્યારા સૌ બન્ધુઓ—
પ્રેમયોગી બની જઈએ—જ્યારાં

“પ્રાર્થના”નું વિવેચન.

તઃકર્ણ પૂર્ણ પ્રમથી જેના પ્રતિ આકર્ષાય છે તે ગ્યારા, વળી સર્વાંશે જેના સુગુણો પૂર્ણત્વને પામ્યા છે, જેને પ્રમયોગ સાધ્ય છે તે શ્રી રામચંદ્ર પ્રભુનું અમે હૃદય મન્દિર માં પ્રમથી પૂજન પૂજ્યે છીએ.

પૂજન કરનારને કાંઈક આન્તિક વાંચના હોય છે; તેમ અત્ર પણ છે કે:—સીતાના જેવી ઉત્તમ ગુણ એશ્વર્યવાળી સતી માતાઓ આ આર્યભૂમિમાં ઘરેઘર મહાલો. વળી અન્ય યાચના પણ છે કે:—લક્ષ્મણ જેવા પવિત્ર હૃદયના પુરૂષો થઈ આ સતી માતાઓપ્રતિ લક્ષ્મણ દૃષ્ટિથી જુઓ. આ યાચના બાદ પૂજનકારે શ્રી રામચંદ્ર માંથી ભિન્ન ભિન્ન સુગુણોના ગ્રાહક થઈ પોતાના જીવન પ્રવાહમાં ભેળવવાના છે. પ્રિય બન્ધુઓ ! જો આ મુજબ આપણું કાર્ય પાર પડ્યું તો પછી સર્વ જણ પ્રેમયોગીજ બની જઈશું.

આહા ! ત્યારે આર્યમાતા આનંદ સાગરે ઝુકી જશે. !!

* ઉપવનની અલૌકિક પ્રેમી લહરીને નિમંત્રણ. * ૭

ઉપવનની અલૌકિક પ્રેમી લહરીને
નિમંત્રણ.

૧.

અહો સ્નેહિ ગોષ્ઠી મધુપ કવતો કુસુમ કને,
સૂણે ગુલો પ્રેમે મુખ કમળ તહેનાં પુલકતાં;
અને સુગન્ધિ હા'સ્મિત સ્વરૂપ ત્યાંથી નિરઝરે.
સુસાહિ દેવી તે અનિલ લહરી હા' પ્રસરતી.

૨.

વળી આંખા ડાળ્યે પ્રણય કવિતા કોકિલં કવે,
સૂણે ખડાડો પ્રીતે પ્રતિ ધ્વનિ પડે પાડ હૃદયે;
સૂણી પક્ષિ ટોળાં કિલકિલ કરી કાવ્ય રચતાં,
તરૂઓની શાખા પ્રણયનિદરે હા' ઝૂકી જતી.

૩.

નદી સ્વચ્છન્દે આ ગમન કરતી પ્રિય પતિ શું,
અને અર્પે પ્રીતે હૃદય નિજનું નિજ પતિને;
પ્રીતિ જે શું લાગી તત્ત્વમસિ તાણું જ્ઞાન પ્રગટયું,
અભેદાભેદોના નહિં કદી સવાલો તહિં ઉઠે.

૪.

અલૌકિકે પ્રેમી ઉપવન તણી ઓ સુલહરી,
 રૂડા આર્યોદાને વહિ પ્રણય પાઠો પઢવજે;
 સિંચી શુષ્કાયુષ્યે પ્રણય અમીની ધાર નવલી,
 અમો આર્યોના તું હૃદયપટમાં હા ! વહિજજે.

ગજવો ભરતે નવી દેવી લીલા

૧.

લીમ શા વીરલા નરવીર અહિં,
 વદી સત્ય યુધિષ્ઠિરની રીતથી;
 વળી પ્રેમ તણા ધરી યોગ રૂડા,
 ગજવો ભરતે નવી દેવી લીલા.

૨.

હનુમન્ત સમા બની બાળપણે,
 બ્રહ્મચારી કરો નિજ દેશ ઉંચે;
 નહિ આર્ય સમો પલટાઈ ગયો,
 પણ આપણ છેક બન્યા મૂરખો.

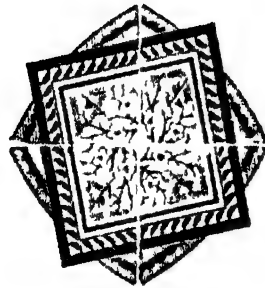
* ગજવો ભરતે નવી દેવી સિલા. * ૯

૩.

શું નથી ત્હમને કંઈ ખેદ થતો,
ફળી છો ગયલા દુઃખ સાગરમાં;
સુખવું ન બને, ઉઘવું ન બને,
ભલ ઉઘવું જો સુખ ના ગમતું.

૪.

ઉઠી હા તમ સૌ અસિઓ ખૂલવો,
દુઃખડાં પકડી ઝટ કાપ મૂકો;
સુખમાં સુરીતે પછી સ્નાન કરો,
નિજ બન્ધુજનો સહિ સાથ તહમો.

વિવેચન.

—૦—

હિ એટલે આ આર્યભૂમિમાં લીમ
જેવા વીર નરો, એકલી વીરત્વતા નહિ
પણ સજેડે યુધિષ્ઠિર, હરિશ્ચંદ્ર અને
લીમપિતામહની પેઠ અડગપણે સત્ય-
તા ધારણ કરી, વળી વધુમાં પ્રેમના
યોગ ધારણ કરી અલૌકિક સ્વર્ગિય નૃતન લીલા ગજવો.

હિનુમન્ત જેવા બાળ વયથીજ બ્રહ્મચર્યયોગ ધારણ
કરો. આથી શારીરિક ઉન્નતિ થશે. બાદ પ્રથમ સૂચક
ગૃહસ્થાશ્રમ માંડો. આ સ્વદેશને ઉચ્ચગત દશા
અર્પવાની સુચાવી છે.

કોઈ કોઈ જનો આતો કલિયુગ છે, એમ ખડાનું
ખતાવેછે; કિન્તુ ભાઈ મને તે માન્ય નથી. હું તો
કહું છું કે આર્ય સમો એટલે આર્યોની પ્રાથમિક દશા
લેશમાત્ર સમયે બગાડી નથી, પણ મૂર્ખતા કારણભૂત છે.

પ્રિય હસ્તાક્ષરે મહેલો પત્ર.

૧.

છુટે હાથે મધુર મધુરી લાખ્યમાં વિચરેલો
વાંચી બહાલી હૃદયત્રિપુટી હાસ્યહાસ્યે ભરી દ્યો;
નેત્રો વિંચી નજર ધરતાં પ્રેમ ભૂતિ ખડીછે,
આલિંગે છે હૃદય પટમાં પ્રેમ બહાલો જડેછે,

૨.

* ઝીણાં મીઠાં મૃદુલ કુસુમો ધીર હસ્તે ખરેલાં,
બહાલાંની જે હૃદય ઝરણી પ્રેમ રેલે તણાતાં:
શબ્દોચ્ચારો મનન કરતાં કાંઈ કાંઈ જડે હો !
સ્થિતિ મહારી અનુપમ થતી વર્ણવી ના શકુંજો.

૩.

વાંચી વાંચી નૂતન સ્મૃતિઓ દ્રષ્ટિમાં આવતીહા !
બહાના વિધે દરશન સમે લાવ રૂડા થતા'તા;
આવા ભાવો નિશદિન હજો પત્ર રૂડા મળન્તા,
ધમ્મુ ના હું જરો પાણુ જીહો દૂર બહાલી સ્થિતિમાં.

* આ કડી, આ કાવ્ય માટે, રા. પ્રણયીએ
યોજેલ છે.

મહારે રમવાનું સ્થાન.

૧.

ઠહેતી જ્યાં સરિતા રૂડી રમતમાં ગીતો પ્રભુનાં ભાળી,
તેડે આંખલિયામહિં પવનની લહેરો નવી આવતી;
કોકિલા દુહુકો કરે વહિ જતો વાયુ સહે નાચતો,
તહેવા સ્થાન મહિં નમું હૃદયની વાર્તા કહું તહેમને.

૨.

ખહાડો દૂર ઉભાપણે પ્રતિધ્વનિ ભેટી ફરી આવતા,
લોભે દ્રષ્ટિ અહા ! ઠરે નજર ત્યાં લીલા પ્રભુની લહું;
ત્યાંતો દેવી-મયુર-વાહન કલા નાચે કરી, હર્ષ ત્યાં,
તહેનો ટેંહુક શબ્દને દુહુકરો મિશ્રિત થાતા ભલા.

૩.

રે સંસારી ! ઘડી તહેમો ખટપટો ત્યાગી અહિં આવજો,
વિસામો મળશે અને દુઃખ સહુ ભુલી જશે ગે'લમાં;
થાશે ભાન પ્રભુ તણી ગહનતા સૌન્દર્ય સૃષ્ટિ તાણું,
લાગે જો તરવા પીજો જળ રૂડું ખેસી તરૂં છાયમાં.

૧ ત્યાં=ખહાડપર દેવી—સરસ્વતી—નું વાહન જે મયુર—
કલાપી—તે કલા કરી નૃત્ય કરે છે ત્યાં હર્ષ છે.

૪.

ધરિયા જો તમ હોય હા વધુ કંઈ આવો ચઢો પર્વતે,
થંભો અદ્ય ઘડી અહિં શ્રમ ત્યજ સૂર્યાસ્ત નિહાળવા;
જીવો દિનમણિ હવે ઉતરતા ક્ષિતિજમાં ડૂબશે,
ત્યાંસુધી રજનિ સહે દિન અહા સન્ધ્યા સ્વરૂપે ભજે.

૫.

ઝાડો આ અતિ ઓપતાં વન બધુ ખિહામણું તે થશે,
આજે તો પૂનમે કરી શશિ રૂડા આકાશમાં ચઢકશે;
તહેનાં શ્વેત કિર્ણોતણી રજધઓ પૃથિવ પરે ખિછશે,
તે વારે ફરી આ જશે ખૂબી ભર્યો દેખાવ જીદો બને.

૬.

પક્ષિઓ અણુવા ગયેલ દૂર તે માળે વળે તાકીદે,
આવીને નિજ સ્થાનમાં કુટુંબસે' વિનોદમાં પોઢતાં;
નિદ્રા કામળ હસ્તથી જગતને શાન્તિ મહિં મુકતી,
મહારે નો નવ ઉંઘવું શશિ સહે ગોળી ઘણી ગોળવી.

૭.

સંસારી ભલ જાવ હા નવ હવે થોભાય બાપુ તહમો,
હુંતો ભાન ભુલી સદા ભટકતો લીલા પ્રભુની જહિં;
મહારો આશ્રમ છે પછે નિરખવા બાલો સહુ આવશે,
આવું ભાઈ વળાવવા સુખી રહો આશિષ મહારી સદા.

સ્વાર્થમયી ન થઇએ.

૧.

સ્વાર્થમયી ન થઇએ મહારા ંહાલા,—

સ્વાર્થમયી ન થઇએ.—સ્વાર્થં

૨.

દીન જનની ંહારે ધમએ મહારા ંહાલા,—

સ્વાર્થમયી ન થઇએ.—સ્વાર્થં

૩.

સ્વદેશની તાક્ષવેલી ધરીએ મહારા ંહાલા,—

સ્વાર્થમયી ન થઇએ.—સ્વાર્થં

૪.

દુઃખ દરિયે ડૂબતા જનને મહારા ંહાલા,—

સુખ હસ્ત આપી સહિએ.—સ્વાર્થં

૫.

ગણતાને જળ સિંચી ંડીએ મહારા ંહાલા—

સ્વાર્થમયી ન થઇએ—સ્વાર્થં

૬.

ગરીબ ંહારે ચઢજે મહારા ંહાલા,—

સ્વાર્થમયી ન થઇએ.—સ્વાર્થં

ગંગા તેડે સુખી જોડું. *

૧.

—: [] :—

ગંગા કિનારે પ્રભુનો માનવી કેા આનંદમાં;
જળ ચક્ષી ચક્ષાવન્તો સુખે દિનો કેા ગાળતાં.

૨.

—: [] :—

ધરો નીલી ત્યાતો સુખમય પઠે ખૂબ ખીલતી,
મધુરાં પશ્ચિયો સુખમય ગીતોથી ફિલ ફિલે;
તહિં તે દેવી કેા વિરલ ગીતડું ગાઈ ચલવે,
રૂપી ચક્ષી તહેની સુખ સરવરે ઝોલ ઝુલતાં.

૩.

કવે વાકયો આવાં “નહિં ખુરૂ ચહુ કેાઇ જનનું,
“નહિં વૈરી મહારો જગત પટમાં કેાઇ વિલસે;
“પ્રભુ મહારો પિતા જનની તરીકે ગંગી ગણતો,
“પ્રિયા ખાલો મહારાં ગૃહ જીવનમાં દેવ સરીખાં.”

* આ કાવ્ય “The miller of the Dee” નામના
કાવ્યનું અનુકરણ છે.

૪.

પાસેની નગરીતણા પિનાકી નામનો રાજા
પધારી ત્યાં એક દિને સૂણતો હતો આ ગતિ.

૫.

સૂણી હર્ષાનંદે વન મહુલીતું સૌખ્ય ગીતડું,
પ્રવેશી નેમાં તે મલક મુખડે વાક્ય વદતો;
“નકી તું જુઠો ભા. અપ્રિય ગીતડું સત્ય નથીરે,
“કરે દેખાદેખી મન મમતાયુ દુઃખ દુખજી.

૬.

“ભલે હું રાજા છું નગરી નજીકે ગંગી નદીને,
“ખહુ દુઃખ બાપુ ગમગીન મહિં દીલ ગળતું,”
“વહે પ્રત્યુત્તરે નમન નમતાં હારય હસતાં,
“સૂણો બાપુ મહારા ગરીબજનના શાન્તિ મુખને.

૭.

“મળે છે ખોરાકી પ્રભુનજરથી નિત્ય અમને,
“ચહું છું પ્રિયાને વગી મધુરમાં બાલ પ્રિય છે;
“ચહું છું મિત્રોને નથી નથી નથી દેવું પછનું.
“પ્રભુ મહારો પિતા જનનિ તરિકે ગંગી ગણતો.”

૮.

મુકી નિશ્વાસોને શ્રમિત દીલડે રાજ વદતો,
 “સુખી થાતું કિન્તુ નવ કવિશ તું કાવ્ય નિતનું;
 કરે દેખાદેખી મન મમ તણું દુઃખ દુઃખણું.
 “નહિં હું શકતા છું તુજ સરીખડું સુખ ભવવા.

૯.

“અહો ! ત્હારી ટોપી મુજ મુકુટની તુલ્ય નકી છે;
 “અને ત્હારી ચક્ષી મમ વિભવની તુલ્ય નકી હા !
 “અહો ! ચક્ષી વાલા સુખ સરવરે તું ઝુકી જજે,
 “તમારા જેવાથી ભરત બનશે સ્વર્ગ સરીખું.

જગતની ગડમથલ.

૧.

ભૂમિ કેરી ગડમથલ જે કાંઈ બહાલી નથી હો !
 ગોથાં ખાશે નહિં સમજતાં લફબહ ત્યાં રહેશે;
 આ વાતેથી સમજી જઇને દૂર તું તોજ રે'જે,
 નક્કી ત્હારા પ્રણયી દીલને શે'જ ધક્કો ન દેજે.

૨.

ઘચ્છું જો તું ગડમથલ તો 'ડીલમાં મન રેડી,
સાચા માર્ગે નિકળી પડ્યને ઈશને લાવ તેડી;
પૂરી પ્રીતિ મનથી કરીને, અલીને આ રિવાજ;
આવી સ્થિતિ ગડમથલ આ શ્રેય ત્હારુંજ થાય.

૩.

એ વિભુના પ્રીતિ ચરણમાં નિત્ય તુંતોજ પોઠ,
સ્થિતિ આવી નિશદ્દિન ચહું હે પ્રભુ ! તું જ આપ;
પિતા માતા ચરણ ચૂમીને તુંજ પાસે રમીશું,
પાયો ત્હારા મુજ હૃદયમાં પૂર્ણ પ્રેમેજ મુકું.

શશિ સહ વાર્તાલાપ.

૧.

અબ્કી ઉઠયું હૃદયકું કંઈ ગીત ગાતું,
ખ્હારે શશિ પૂનમનો ચળકી રહ્યો છે;
બુવે હસે વળી વળી મુજ ખ્હારીમાંથી,
ત્હેના કંઈ અમી ભર્યા પ્રસરેલ તેજે.

૧ શરીર અને મન એક કરી.

દુઃખ કયાં છે ?

૧.

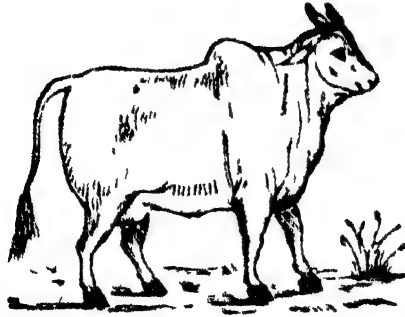
પ્રભુના મહેલમાં વસવું, પછીથી દુઃખ શાનું છે?
મળે માગે મુખે જે જે, પછીથી દુઃખ શાનું છે?

૨.

સૂર્ય ચંદ્રો કરે દિવા, પછીથી દુઃખ શાનું છે?
પવન ગાયે ગીતો દારે, પછીથી દુઃખ શાનું છે?

૩.

ધરતી ધાન્ય આપે છે, પછીથી દુઃખ શાનું છે?
કદાચી દુઃખ ધારો તો, પછીથી દુઃખ છે છે છે.

પ્રભુ જુની વાત કહો.

૧.

અમારી બુદ્ધિને અમહદયમાં વાસ વસજો,
કૃપાગુ દેવા હો અમ નીતિ રીતિ શુદ્ધ કરજો;
અમો પાયે લાગી તુજ ચરણ રજનેજ ધરીયે;
સદા માગું એવું દીન જન તણી બહાર ચઢજો.

૨.

ગયાં વર્ષો જુનાં જરી નવ રહે ઠેર ઠરીને;
ગયા યોદ્ધા કોટી યુદ્ધ અરિતાગું વેર વરીને;
ગયા લાખખો રાજા અવનિ તાગું રાજયેય ત્યજ દર્ધ,
રહ્યા તું આદિમાં સમય તણી વાત ગણી ગાળી.

૩.

કહો વાતો જુની મુજ હૃદયમાં બહાલ ઉપજો,
અમારી ઉત્કન્ઠા પ્રભુ તુજ વિના કોણ પૂરશે;
મદા તહારાં વાક્યો મુજ હૃદયને શાન્ત કરતાં,
પ્રભુ હામું લાડુ તુજ ચરણમાં શિષ નમતાં.

રાત્રીમાં બેન ગણી બચાવેલી વિધવા બાળા.

૧.

—: [] :—

આકાશે ચળકટ રહ્યો શશિ વળી ઝીણા રૂડા તારલા,
વાયુ આ પગલે ધીમે ઠમઠમી ગાયે રૂડાં ગીતડાં,
શાન્તિથી સરિતા શશિ હૃદયમાં ધારી વહે નાચતી;
લીલા આ નિરખી રહું પ્રભુ તણી આનંદમાં ડોલતાં.

૨.

—: [] :—

દેવી સહુય રચના પ્રભુની નિહાળુ,
સૂણું કંઈ અવનવી પ્રભુની કવિતા;
ત્યાંતો થયો શશિ અહા નલમાંડિ લુપ્ત,
ઉડી ગઈ સહુ ખૂબી મુજનેજ ત્યાગી.

રાત્રીમાં જાહેન ગાગી બચાવેલી વિધવા બાળા.* ૨૫

3.

ચોહો આશું પ્રભુની ખૂબીઓ મુજથી છે અજાણી !
કે કાંઈ છે મુજ ભણતરે ભૂત મહોટી ભરેલી ?
આહા તેવું નકી નકી હશે પૂર્ણ હું ના કદાપી,
પૂરો તેતો પ્રભુ સમજવો શાસ્ત્રની એજ રીતી.

Y.

અરે આવું કાંઈ મમ હૃદયનું મંથન . હતું,
 બધે વ્યાપેલી આ પ્રભુ હૃદયની શાન્તિ કુમળી;
 થયા શબ્દો ત્યાંતો દીનજન તણી બહાર ચઢવા,
 ઉભી બાળા કોઈ પડી નદીમહિં પ્રાણુ ત્યજવા.

4.

જવ થકી થયો શબ્દ શોકનો,
તરફ તે વળ્યો દોટમાં જ હું;
જઈ ગયોજ મહેં હસ્ત ધ્રુજતો,
ચમકીને વહી ગાભરે મુખે.

૬.

—: [] :—

“ત્યજ દે ત્યજ દે મુને, જીંદગી ખારી આજહા;
“મુકી બહાલા પતિ મહારા, મૃત્યુને શરણે ગયા.

૭.

— [] —

“ખાંધી પ્રીતિ જળચર મહે વારિમાં તે તણાયું,
“દોરી ત્હેને પ્રિય જીગરની આપી તે ના તૂટે હું;
“પ્રીતિ ત્હેની મુજ હૃદયને ડાંખ બન્ધુજ દે છે,
“દોરી ખેચે મુજ જીગરને વારિમાં પાડવાને.”

૮.

— [] —

વહયો “ખેની એવું નવ નવ તમે સાહસ કરો,
“પ્રીતિને કાજે તો ત્યજ બધો સ્વારથ ત્હેમે;
“બની પ્રેમયોગી ગરીબ દીલનાં દર્દ લૂછજો,
“દયાના ભંડારો સહુ જગતને કાજ ખૂલજો.”

* રાત્રીમાં બહેન ગણી બચાવેલી વિધવા બાળા. † ૨૭

૯.

“પ્રીતિના પાઠો હા ! પઢવી પઢવી પ્રેમ પ્રગટો,
“દુઃખીના દુઃખોને મૃદુ કર વડે સ્પર્શ કરજો;
“હજારો રીતિથી શરીર જગને અર્પણ કરો,
“કુમારિકાઓને ગૃહિણી કરવા સ્હાયક બનો.”

૧૦.

“બહાલા બન્ધુ ! જરૂર જગમાં ધર્મનો બન્ધુ મહારો,
“તહે દીધો કંઈ અનુપમ મહને રાહ જવા તરીને;
“વેધવ્યોના નીતિ નિયમ હા ઉચ્ચ ભાઈજ તહારા,
“વિતી વાતો કહી જગતને સ્હાય થાઉં નકી હું.”

૧૧.

“તું બન્ધુની ભગિની બનીને જીંદગી આ સમર્યુ,
“મહારી બીજ સહય સખીના સુખના ભોગ કાજે;
“હોમાઈશું પતિ સુખી થશે સ્વર્ગથી હા નિહાળી,
“રાજ થાશે પ્રભુ નિરખતાં બાલ તહેના સુકાયે.”

વીર પૂજન.

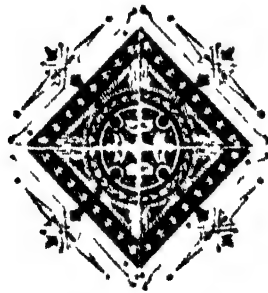
૧.

—: [] :—

આવો વીરોના મંડપે પૂજન વીરોનું થાય છે,
જેણે ત્યજ્યો છે સ્વાર્થને પરમાર્થ જેનો ધર્મ છે;
શૌર્યનાં પગલાં મુકીને આંગણું પાવન કરો,
નિજ વિર્યમાં વીરતા ભરીને બ્રાતને વીરો કરો.

૨.

અર્થો પછી તમ વીરતા નિજ ભક્તની ભક્તિ ગણી,
નયવો પછી તમ દેશમાં નિજ વીરતા નૃત્યે કરી;
કરીને તહમારાં કાર્ય પૂરણ સ્વર્ગમાં સરજો પછી,
પૂજ તહમારી પાઠવે દેવો બધા પણ દીન બની.

નહાનાં બાલુડાં માટે ફુલ વાર્તા. ૨૯

નહાનાં બાલુડાં માટે ફુલ વાર્તા.

૧.

— — : : — —

આવો અહિં રમતમાં તમ બાલકો સૌ,
કુલો સહે રમત આપણ આજ કીજે;
વાયુ ફરે નચવતો કુલડાં રૂપાળાં,
તેવી રીતે હસવજો મુખડાં તમારાં.

૨.

પેલા બુઓ ભમર પુલની વાસ લેતા,
“ગુ” “ગુ” કરી ખૂશી થતા ફરતા મઝામાં,
તેવી રીતે ભણી તમે થઈ જ્ઞાની રૂડા,
આનંદમાં હરી ફરી બહુ ખૂશ થાજો.

૩.

સુંઘો તમે ખૂશ થઈ કુલની સુંગધી,
માનો વળી પ્રભુ તણા ઉપકાર મહોટો;
જેણે અહા કુલ બધાં કરીયાં રૂપાળાં,
તહેને નમો નમન હો કવિતા ગઈને.

મધુર સ્વપ્ન.

૧.

જાણે લેટુ પ્રિય હૃદયને સ્વપ્ન એવાં જ આંખ્યાં,
વાર્તાલાપો ચતુર મનના હાસ્યથી ઉભરાતા;
ઠંડાલા મ્હારા પ્રણયી દીલને આજ લેટુ હું ભાવે,
દયો અર્પું હું તન મન સહુ નેત્ર અશ્રુ વધાવે.

૨.

એ અશ્રુ છે અધિક જળથી માત ગંગાજીના હો !
ઠંડાલે ઠંડાલાં વિરહ ટળતાં નેત્રનાં એજ અર્ણો;
અર્ણો કો' કે હૃદય ઝરણી હેત તહેમાં નિરાણુ,
એ ભાવોના હૃદય પટમાં કાંધ કાંધ ભરેલું.

૩.

સ્વપ્નો આવે વિમળ રજનિ શાન્તિમાં હા વહન્તી!
આલિન્ગુ' હું પ્રણય પ્રતિમા નિત્ય દર્શું જ ઠંડાલી;
દેખી મ્હારી પ્રભુ શી પ્રતિમા ભાન તહેનું કરાવે,
મુર્તિ દેખી નમન નમતાં તેજ તહેનું નચાવે.

* વર્ષા ઋતુમાં એક નિરાશી પાન્થ.* ૩૧

વર્ષા ઋતુમાં એક નિરાશી પાન્થ. *

૧.

કડકડી અહો દાઢ વર્ષતી,
તિમિરથી ભર્યો દિન આ હતો;
મુશળ ધારથી મેહુલો ઝરે,
પ્રલય શું વહે વાયુ આ બધો.

૨.

મધુર દ્રાક્ષનાં ઝુમખાં આટે,
ખરેખરી જતાં દેવ કુલને;
ખરી પટે બધાં પિત્ત પાંતરાં,
તિમિરથી ભર્યો દિ ઉદાસમાં.

૩.

ગરમી ના હતી સહેજ હર્ષની,
દુઃખીન દીલમાં શીતતા હતી;
મધુરી આશનો સૂર્ય આથમ્યો,
તિમિરથી ભરી જાંઘગી બધી.

આ કાવ્ય, રા. "Long Fellow"ના "The rainy day" નામના કાવ્યનું અનુકરણ છે.

૪.

મુશળ ધારથી દુઃખ મેહુલો,
તૂટીપડ્યો અહા મસ્તકે સહુ;
પ્રલય શું વહે દુખ વાયુ આ,
ફરક ના મળે દેહ મેહમાં.

૫.

મગજ કલ્પના કલ્પતિ હવે,
ગતસમા તણાં સુખડાં બધાં;
ખરી જતાં બધાં આશ પલ્લવો,
તિમિરથી ભરી જીવંતી બધી.

૬.

પથિક એક કૌ આમ જલ્પતો,
ફરક તે જુએ દેહ મેહમાં;
જરૂર કલ્પિયું દેહ દુઃખીઆ,
તદપિ ના કરી રહેજ કલ્પના.

વર્ષા ઋતુમાં એક નિરાશી પાન્ય.* ૩૩

૭.

તવ વહુ હવે શાન્ત થા અને,
દુઃખીત શોકને ત્યાગી દેજ તું;
*અરુણ ગુંજતો અબ્ર પાછળે,
જરૂર તે હવે ખીલશે અહિં.

૮.

જરૂર જે ચડે તે પડે નકી,
પડતી ભાગવી ઉચ્ચતા ગ્રહિ;
જીવન વર્ષમાં ફેરલાં ભક્ષા,
તિમિરથી ભરી છાંદગી રૂડી.

* “કંઈ લાખો નિરાશામાં અમર આશા છૂપાઈ છે.”
અ રા. મ. ન. દ્વિવેદીની કડી ઉપરથી સૂચિત.

૧ જીવનની મુખ્ય દુઃખ ઋતુમાં, દુઃખ-વર્ષા ઋતુનાં
ફેરાં વેટાં બકરાં જીદાં પાડે છે-મહાન્ નરો ખહાર આવે છે.
જેમ વર્ષા ઋતુથી નૂતન અન્નાદિ નિપજે છે તેમ. આથી
તે ભલાં છે.

મન મોટું રાખો મહારાજ !

૧.

મન મોટું રાખો મહારાજ;

કરીએ નાનકડાં કેમ કાજ.—મન૦

૨.

પ્રભુના બાગમાં વિચરીએ;

મનડાં મોળાં કેમ કરીએ.—મન૦

૩.

દેવી પૂત્ર પ્રભુના આપણ;

સજ્યાં કાર્ય કરવા મહાન.—મન૦

૪.

સરળ જગતના આત્મા એકજ;

પરમાત્માના ભાઈ! અંશ.—મન૦

૫.

કંઈ ઉચ્ચ દશા તમ પ્રાપ્ત કરીને;

ગજવો આ જગદુધાન.—મન૦

જનકીની વિનંતી.

૧.

પ્રભુજી મહારા હો ! જરી મુજ પરે રે'મ રહીને,
મુને સાથે તેડો નમન કરું છું બહાલ ગ્રહીને;
વનો લાગે ખ્યારાં નિશદિન રહી પ્રાણ સહિતે,
કરી કર્તવ્યોને મુજ દીલ રહે મગ્ન બનીને.

૨.

બધા પ્રાસાદો આ તુજવિણુ વિણુ ઘોર દિક્ષતા,
વસી સાથે તહારી સહિ શકિશ હું ટાંઢ તડકા;
ચહુના બીજું હું જમી શકીશ હું પર્ણ કુમળું,
અને એ પત્રાનું જમીન પર હું શે'જ બિછવું.

૩.

તમારી સેવામાં મુજ મન રહે 'અર્ક' બનતું,
જરી વિખૂટામાં મુજ હૃદય તો રખુંજ વગાતું;
કહ્યું જાની તું છું તુજ હૃદયને સાથ લઈ લે,
કૃપા નાથા દેવા તુંજ શરીરને સાથ લઈ લે.

૧ સૂર્યની માફક પ્રગુલ્લ થતું. ૨ દગજાની માફક હૃદય
શોકલિન થતું.

દૈવી જોડું.

૧.

—: [] :—

ધીમી મીઠી પવન લહરી આમથી તેમ નાચે,
સંગે ત્હેની મધુર તરૂઓ હાલીને તાલ દે છે;
ચંદા ખીલી પ્રભુ હૃદયનો પાઠ રૂટા પઢાવે,
શાન્તિથી આ નગર સુધગું ઘડારથી પૂર્ણ ભાસે.

૨.

ના ના ત્હેવું નિરતિશય ના માંહિં લેદો ભરેલા,
એ લેદોના હૃદયપટને ન્યાળી દ્યો અત્ર ઉભા;
પ્રેમી પેલો વિમળ મનનો દૂર ઉભો વિચારે,
સુતી બાળા મધુર સુખમાં કાંઈ તેતો ન જાણે.

૩.

કિન્તુ! જુઓ પ્રિય જઈ ઉભો પ્રિયનું સુખ ભાળે,
ચુમ્મે છે તે પલપલ વળી નેત્ર અશ્રુ ઝરે છે;
બાલી ઉઠયો “પ્રિય દીલ ત્હેને ચાહું છું પ્રીતથી હું,
“નક્કી ત્હારા ત્યમ જનતણા શ્રેય કાજેજ ત્યાગું.”

૪.

સ્થિતિ ત્હારી અનુપમ અહો ! ત્યાગી દીધી બિછાની,
તેડી આણી પ્રીતડી કરીને હસ્ત જેનોજ આલી;
એ પ્રિયાને અગગી કરીને ચાલીઓ વન માંહે,
જ્ઞાની બાપુ પ્રણયી દીલને ત્યાગતાં હર્ષ લાગે. ?

૫.

તદ્વિપ્ર જાણે તુજ શરીરને જડિદ તે જગતામાં,
ત્યાગી દેઇ ગમન કરતાં પ્રાણુ આપે પૂજમાં;
રોડી રાખી નમન નમતાં પુષ્પ જેવું વદે એ,
એ વાણી જે હૃદય દ્રવતિ દ્રવ્યમાં દ્રવ્ય રેડે.

૬.

જાણે ના તે તવ હૃદયની વાત ઉડી વદેલી,
સૂતી છે તે મધુર સુખમાં કાંઈ તે નો ન જાણે;
કિન્તુ જ્યારે અરૂણ ઉગતાં પ્રિયને દર્શવાને.
ના દેખતાં તરફડી મરે અશ્રુથી ઉભરાઈ.

૭.

ત્યારે લો'શે તવવિણુ વદો કોણુ અશ્રુ ખરતાં,
પેલી ભીની જમીન બની છે પ્રેમના તુજ ટીપે;
ત્યાંએ બાપુ જઈ નકી હવે ખેરશે અશ્રુ બિન્દુ.
ત્હારાં, ત્હેનાં, અશ્રુ ભળી જતાં અશ્રુ વેદી થશે હા. !

મસ્ત ભણુકાર.

૧.

ભલે લોકો કહે ગાંડાં, અમે ગાંડા અતિ તેથી;
ભલે લોકો કહે નગ્ન,
અમારે વસ્ત્ર નવ તેથી,

૨.

અમેનો રાખ ચોળીને, પડી રે'નાર શ્મશાને;
તહમારે આવવું પડશે,
અમેને ભેટવા કાજે.

૩.

અમારી ભસ્મને કાજે, બળીને આખ થાજે ત્યાં;
અમે દોખી નહિં રડીએ,
અમેતો હાસ્ય કરવાના.

૪.

છતાં એ કાનમાં આવી અમુલખ મંત્ર ભણુવાના;
પ્રભુ પાસે જવાની રીત,
તહમેને પૂર્ણ કહેવાના.

૫.

જહાં પર નૃપ હો કે દીન અહિં તો મંત્ર ગુણવાના,
અમારો છેડલો પકડી
પ્રભુને પંથ પળવાના.

૬.

સદા આનંદમાં રહેવું અમારો ચાલ એવો છે,
ત્સમારે ચાલતી રાહે સદાચે ચાલવું પડશે.

૭.

કદી વાંકું પડે તમમાં
અમારો મંત્ર નહિં કહીએ.
ધકેલી મુકતા અહિંથી
રવડી મરવું પડશે.

મહારી આશા .૧.

૧.

— | : —

ઉડી ભરી મુજ દીલે બહુ આશવદ્લિ,
કાલે હમેશ નવી પાંદડીયો રૂપાળી;
કિન્તુ ન કોઈ કરમાય સુકી થતામાં,
પૂરી કરો પ્રભુ તહમો દીલનીજ આશા.

૨.

બાલા સહુ ભરતની રતિવાન થાગ્મો,
વિદ્યા સહે સહીપાગું કરતાં શિખાવો;
સન્તાન શૌર્યયુક્ત ને વળી પ્રેમયોગી,
મહાલો ગબાવી રૂડી હિન્દની દેવ વાડી.

૩.

દેવી વિવાહની નવી રીતનાજ લગ્ને,
રંગાવ હિન્દ તણી સન્તતિ બાલ બાલા;
ધૂમો પછી ભરતમાં બની હર્ષ યુક્ત,
દુઃખો અને ગમગીની કકળાટ કાઢો.

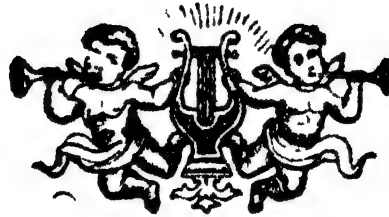

૪.

ઉઠો પછી ગજવોએ નિજ માતૃ ભાષા,
ઉચે પદે ચઢવીએ બહુ ઉચ્ચ સ્થાને,
તાણેલ છે જનનિએ કંઈ લાજ શોડયો,
તહેને કહો ઉઠ હવે બનલાવ ખૂબી.

૫.

આવી ભરી મુજ દીલે રૂડી આશવહિ,
પૂરી કરો પ્રભુ તહમે! દીલનીજ આશા;
બુરું થયું નથી થયું ભલ હોય બાપુ,
કિન્તુ દીયો હઠ લહી તુજ બાલકોની.

ભીષ્મ પ્રતિજ્ઞા.

૧.

કદી સત્ય વદુ નહિં સત્ય પ્રભુ,
 મુજ બુદ્ધિ બધી બગડેજ વિભુ;
 થઉ ભ્રષ્ટ નદ્રી સમજુંજ બધું,
 નિત સત્ય વદુ નિત સત્ય વદું

૨.

ધરૂં ધ્યાન પિતા વળી માત તાણું,
 નિજ કર્મ કરી ગૃહકાર્ય કરું;
 કદી ચૂક પડે મુજમાંજ પિતા,
 દઈ શિખ કરો મુજ શુભ હિતા.

૩.

કદી બુરૂ ચહું નહિં અન્ય તાણું
 મુજ ધર્મ તાણું વળી અન્ય તાણું;
 દિલ શાન્તિ અને મનમાંજ ધરો,
 તમ પાપ ષડું મનમાંજ વશો.

૧ અમારૂં તન મન શાન્તિ ને ધારણ કરો.

બુલબુલ અને આગી કીડો.*

૧.

કોઈ બુલબુલે ગીતડાં ફડલાં,
રજનિ બધી ગાઈ ખૂશી કરીયાં;
સહુ આમ્યજનો ગીત કર્ણુ ધરી,
ફરતાં ધરી હર્ષ તણી લહરી.

૨.

કંઈ પ્રાત થયો દિનદેવ ઉગ્યા,
તદપિ ન થયું ગીત મન્દ અહા; !
પણ કાર્યતણા શ્રમથી ભૂખમાં,
બુલબુલ અચેની બન્યું દીલમાં.

આ કાવ્ય રા Cowper ના The Nightingale
and Glow-worm નામના કાવ્યનું અનુકરણ છે.

૩.

બહુ આતુરતાથી સ્વદષ્ટિ કરી.
તવ આગીકીડો ચળકયો નીરખી;
રૂઢી થોર તણી તજી વાડ નીચે,
બુલબુલ ઉડે જીવડા સમિપે.

૪.

ચણવાજ વિચાર કર્યો મગજે,
તવ આગીકીડો સમજ્યો હૃદયે;
બહુ નમ્રપણે વિનતી કરતો,
ઠપકા રૂપમાં ગૂઢ જ્ઞાન વધો.

૫.

“મમ તેજ તાણું મૂલ ના સનજ્યું,
“જયમ હું સમજું તુજ ગીત રૂઢું:
“કરું કોધ નકી, બગડે ગીત, તું,
“અપમાન કરી મુજ નાશ કરું.

૬.

“પ્રભુએ શીખવ્યું ગીતડું તુજને,
“ચળકાટ ખૂબી દીધી તેજ મુને;
“ગીતગાનથી તું રજની ભરતું,
“ચળકાટ થકી ખૂશ હું કરતું.”

૭.

સુણી આગીકીડા તાગું વાકય ઉડું,
મુજ વાન વદે, બુલબુલ નવુ
પરમાત્મિક જ્ઞાન દિયું હૃદયે,
ચાગુ શોધ્યું નવું કંઈ અન્ય સ્થળે.

૮.

અણસંપી અદેખી જનો અહિંથી,
સૂણી વાન અને કંઈ તત્ત્વ લહિ;
નિજ બન્ધુ સહે લઠશે ન દિ કો,
ન અદેખી કરે સહુ બન્ધુ અહો !

૯.

પણ ગાય ગીતો, ચળકે ખૂશમાં
લગી જીંદગીની રજનિ વહતાં,
પ્રભુએ ખૂબી અર્પી સહુ જનને,
સહુ વાત મહિં નકી માન દીયે.

૧૦.

નકી આર્ય મનાય સુનામ દીપે,
રહી શાન્તિ મહિં સહુને સુખદે;
નિજ બન્ધુ જનો સૂખમાં નીરખી,
રિઝનાર અને દુઃખ થાય દુઃખી.

દેવી પ્રતિમા. *

૧.

અહો હો દેવી આ વિમળ પ્રતિમા છે અમી ભરી,
ભરી ભાવો રૂડા પ્રભુમય પણે તે વિચરતી;
ખતાવી ચાતુર્યો જન સહુ તણા ચિત્ત હરતી,
ખીજા દુઃખે દુઃખી પ્રણય રમથી તે ઉભરતી.

૨.

અહો દેવા તહેં તો ગૃહ અમ તાનુ પાવન કર્યું,
જગાડયા ભાવો કેં નવીન મૃદુને કોમલ બધા;
દિશા દર્શાવી તહેં અમ હૃદયને રાહ ચઢવા,
પડી પન્થે બન્ધુ અમ હૃદય ત્યાં તો વિરમશે.

આ કાવ્ય, રા. સિદ્ધુ અખંડાનંદને ચોથી
સાહિત્ય પરિષદ વખતે વડોદરામાં જોષને ઝરી મળું છે.
તેમનાં સ્તુત્ય કાર્યો માટે હૃદય પૂજ્ય બુદ્ધિથી તેમને ધન્ય-
વાદ આપે છે.

ખૂખીઓ.

૧.

ચદ્મ જે પૂર્ણ મનથી હા' સદા તે દૂર રે'વાનું;
જીગર ચાહે ભલે તહેને,
નહિં તે દૃષ્ટિ કરવાનું.

૨.

નિરંતર પૂર્ણ આનંદે, સદા હું દીલમાં રે'તો;
સદા સ્થિતિ નહિં તહેવી,
ખન્યોછું દૂર આજે તો.

૩.

અહાંનિશ દાનને દેતા, કરોડો માલ મિલકતના;
ખૂખી થે હા ભલ્લી ન્યારી,
જીઓ તે દાનનું ખાતા.

૪.

હજારો દાસ દાસીથી, ભરેલા મહેલમાં વસતા;
જરી ઉંચું નહિં ભાળે,
ખન્યા તે દાસ દાસીના.

૫.

ફડા મહેલો ભલે બાંધ્યા, પડીને ધૂળ થાવાના;
 નહિં તહેની જડે કરચી,
 ભળીને ભૂત થાવાના.

૬.

કદી ઇચ્છો પ્રીતિ જડવા, પ્રભુની સાથ જડજો તે:
 મરે તહેવી પ્રીતિ જુઠી,
 જડીને શોચવું પડશે.

આપણે બી વેરીએ છીએ.

૧.

—: [] :—

બહુ આપણે બી અજાણ્યે વિખેર્યા,
 વળી વેરતા અઘપિ જાણુ વિના;
 ન સ્વપ્ને અમેને હતું જ્ઞાન તેનું,
 ફળી ફાટી યાશે અહો વૃક્ષ મોટું.

૨.

કુડાં બી તણાં કુફળો આખવાનાં,
રૂડાં બી તણાં સુફળો આખવાનાં;
અરે લક્ષ વર્ષો અગાઉ તણાં બી,
કળી ફાલી મોટાં થઇને પીડાંતાં.

૩

અને આર્યભૂમિ તણી આ દશાહા, '
નહિં વાંક કોનો, અમારો અમારો,
અમે કંટકી બી વિના જાણ વેર્યાં,
ભલે કંટકો પાય ભોકે અમારા.

૪.

અરે બન્ધુપ્રેમે હવે યાચના છે,
રૂડાં બી વિખેરો રહી સાવચેત;
કરો એકય ભાષા તાગું શીખી હિન્દી,
ગભવો સુત્રીલા થશે સ્હાય રાજ્ય.

૫

બનાવો તમે ભીષ્મ, ભીષ્મો સુવીરો,
 હમ્ પ્રહ્લ્યાચારીનો દિક્ષા અનંત;
 સુકન્યા બને પ્રહ્લ્યાચારિણી દેવી,
 અલૌકિક લીલા ધરે આર્યભૂમી.

૬

કરો લગ્ન પ્રીતે બની પ્રેમયોગી,
 સુદૈવિ જગાવો સુચિ સ્નેહ જયોતિ,
 સુકાર્યો રૂપી બી તમે આમ વેરો,
 કુળે અદ્ય વર્ષે કુળો ચાખવાનાં.

૭.

નકી યાદ રાખો કરતાં સુકાર્યો,
 તથા શબ્દ બોલો મધુરો કે કુટો;
 નકી તે કરે ફેરફારો અનંત,
 નકી રહાય આપે નકી તે ખુડાડે.

અરણ્યમાં શૌર્ય દર્શન.

૧.

ઘાડા કે વનની મહિં લટકતું જોડું હતું પાન્થનું,
 દેવી એ દમ્પતિ હતું પ્રભુતાનું યાત્રા કરે દેશમાં;
 દુઃખી જીગરી દેશમાં નિરખતાં પ્રમેથી પંપાજનું,
 તે આ ઘોર અરણ્યમાં વલવલે ભુલું પડ્યું બાપડું.

૨.

ગ્રાધે રસ્તો વન ત્યજી અને ખહાર જાવા બિચારાં,
 કિન્તુ તહેઓ તજમુસ કરી ધાકીયાં આખરે ને;
 પાસેના કું તડવર તળે પત્રને બિછવીને,
 લાગેલો જે શ્રમ શરીરને ખેસી તહેઓ ભૂલે છે.

પર

પ્રેમયોગીનાં કાવ્યો

૩.

— : : —

શાન્તિ કરું પતિ દીલે રતિ એમ ધારી,
કાન્તા ઉડા હૃદયની કંઈ વાત કાઢે;
સૂણે પતિ અમનમાં લટને રમન્તાં,
આપા રૂઢ વન મહિં ! સુખ ભાન દે છે

૪.

— : . —

પરન્તુ સૂણી આ પતિ કંઈ હવે નિદ્રસ્થ બનતો;
પડી નિદ્રામાં તે સુખ અનુભવે કાંઈ વીરલું;
અને ત્હેની કાન્તા પતિ મુખ નિહાળી હરખતી;
વદી “ઠહાલા ઠહાલા તમ દીલ સુખી જોઈ સુખી હું.

૫.

— —

વાયુ આ સુખનો વહે ખૂબી ભર્યો ત્યાં તો થયું શુંય આ!
આવે છે અહ વાઘ આ ધૂરકતો શું હા થશે ત્હેમનું !!
સૂતેલા પતિને નહિં કદી અરે કાન્તા જગાડી શકે !
શું ત્યારે અહ વાઘ એ ઝડપશે કાન્તાતણા કાન્તને !!

૬.

—: [] :—

નાના ત્હેવું કદી નવ અને કાન્તને ત્યાગી દેઇ,
જુઓ કાન્તા ઉઠી કંઈ અને વાઘને આવવા દે;
આવ્યો પાસે બહુ ઘૂરકતો વાઘ તડંપા ભરતો,
તદિય કાન્તા ગરદનથી જોશથી ઝાલી લીધો.

૭.

—: [] :—

ચાલે નહિં જરી અહા કંઈ જોર ત્હેવું,
કાન્તા મહિં કંઈ નવું રતિ તેજ આવ્યું;
આહા રતિ જગતમાં કરી ના શકે શું !
પ્રહ્લાંડને વશ કરે રતિનુંજ તેજ ! !

૮.

—: [] :—

રતિ એ તો ખાલા અપિય સહુમાં અમૃત ભરે,
વળી પંપાળે છે મૃદુકર વતી દુઃખી દીલડાં;
અને ખેરે છે તે નયન કમલે હા પિલુડીઆં !
જલે ઝખ્ખી બાળે જીગર મહિં હા જોશ કદી ભરે !

૯.

—: [] :—

ઝાડ્યો હા મુખથી અને પટકીઓ યોગ દીધો ભૂતમાં,
કાન્તાને વનના પશુ જંગ શબ્દો સૂણી ઉઠ્યો કાન્ત હા !
દેવીને વનના પશુ સ' નિરખી ધાયો ખની બાકજો,
“ઠાલી હા દીલની સખી પ્રિયતમે! પીડે ત્હને વાઘડો!”

૧૦

—: [] :—

ભેટી કાન્તા પતિ દીલ સહે મગ્ન થાતી ઉરેથી,
“ઠાલા ઠાલા નવ ભય મ્હને શાન્ત થાઈ સૂણોને;
“જ્યાં સુધી હા રતિ રમણ છે મુજ હૈયે ત્હમોથી!
“પિરા મુને કરી નવ શકે લેશ કોઈજ શક્તિ !”

૧૧.

— [] —

સૂણી કાન્તા શબ્દો પતિલય બન્યો ઘોર સુખમાં,
વધો “ ઠાલી ઠાલી રતિવતી સતી શૌર્ય રમણી;
“મ્હને આ સંસારે જરૂર મળી તું દેવી વીરલી !
“ અને તારો ત્હે હા જગત ઉદધિ જે વિકટ છે !!

પરમાત્માનો આગ.

૧.

દેવીક આ ઉધાન પ્રભુનું દેવીક આ ઉધાન.

૨.

પરિમળ ત્યાંથી પ્રસરી રહી છે,—

ચેતનકાર પરાગ—દેવીક.

૩.

હૃદયપટમાં સ્નેહ પ્રદિપી,—

દેવીક ગીત ગવાય—દેવીક.

૪.

નિર્મળ પુષ્પો વિણી લેધને—

ગુંધીએ કુસુમમાળ—દેવીક,

૫.

દેવી હૃદયના ઉડા ભાવે—

અર્પો પ્રભુ ત્રિવાય—દેવીક.

જન્મી પ્રભુ ભરતને ગજવીજ મુકે.

૧.

યદા યદાહિ ધર્મસ્ય ગ્લાનિર્ભવતિ ભારત ।
અભ્યુત્થાનમધર્મસ્ય તદાત્માનં સૃજામ્યહમ્ ॥

ભગવદ્ગીતા અ. ૪ શ્લોક ૭.

૨.

આવું વદી ભરતને ઉંડી આશ દીધી,
પિતા હવે સમય તે નકી પાસ આવ્યો;
મૃત્યુ દશા અનુભવે સહુ ધર્મ આંહિં,
નિર્માલ્ય સ્થિત થઈ છે પદી આર્યભૂમિ.

૩.

સીના સમાણી સતીઓ ભ્રમણાજ ભાસે,
ભીમો સમા વીર નરો ગપ મુકી શાસ્ત્રે;
આવું મનાય તહિં શું નૂર હોય હિન્દે,
ભીમો સમા સત્વદા ઝલકે ન અત્રે.

જન્મી પ્રભુ ભરતને ગજવીજ મુકો. * ૫૭

૪.

તારો હવે અવતરી પ્રભુ હિન્દવાસી,
દેવો તણી વીરલ આ રૂપી આર્યભૂમિ;
તહેની દશા ઉતરતી નિરખી અમારાં,
લેયાં બળે ચણુચણી બહુ દહાય ઉઠી.

૫.

ઉદ્ધારવા વચનને કયમ દેઇ સૂતા,
ઉઠો પ્રભુ ઝડપથી લવ થોભશે ના;
જન્મી પ્રભુ ભરતને ગજવીજ મુકો,
ડંકો દીયો ફરી તહમો ભરતે અનેરા.

૬.

દૈવીક ધર્મ નવલો પ્રભુજી પ્રવર્તો,
જેમાં ઝુકે ભરતનાં સપ્તલાંચ સન્તો;
સાચું વદે વળી બને સહુ પ્રેમયોગી,
લૂકે ગરીબ જનનાં દુઃખ અશ્રુ પ્રીતે.

૭.

શૂરી પ્રજા તરવરે ભીમ શી અલૌકિક,
 “પ્રીતિ દયા” અરણ્યનું પયપાન પીને;
 રંગાય પ્રેમલગ્નથી નવલી પ્રજાઓ,
 જોડાં બનેા પ્રભુતણું બજ પ્રેમયોગો.

૮.

સીતા સમાણી સતીઓ સુખમાં સુહાગો,
 ધર્મો સમા સત્પત્રો દિપવો હજારો;
 જન્મી પ્રભુ કરજ આ પૂરી જાવ બાપુ !
 શ્વેતોકે કહી કરજ તે કરીયું તહમોએ.

૯.

પ્રાચી મઝા ભરતને દંકમાં દીયો હા !
 પિતા તહમો જગતના સહમજો સુરીત્યે,
 ઉંચી દશા ભરતની, પડતી લહિને,
 દહાએ કરી બરબડી દીધું છે અમોએ.

